

# ”אין ללעוג לשיגעון או לפחד מפניו, יש להעניק לו חיים” מדוע חשוב לדעתי שפסיכיאטרים במאה ה-21 יקראו את מה שיונג כתב לפני כמאה שנה

## יורם אינספקטור

שקט והקשב. האם זיהית את שיגעונך? האם אתה מודה בו? האם זיהית שכל מהותך מבוססת בשיגעון? והאם תוכל להתייחד עמו? רצית להיות מסוגל לקבל הכול, אז קבל גם את שיגעונך. הנח לאור של שיגעונך לזרוח לפתע עליך. אין ללעוג לשיגעון או לפחד מפניו, יש להעניק לו חיים.”

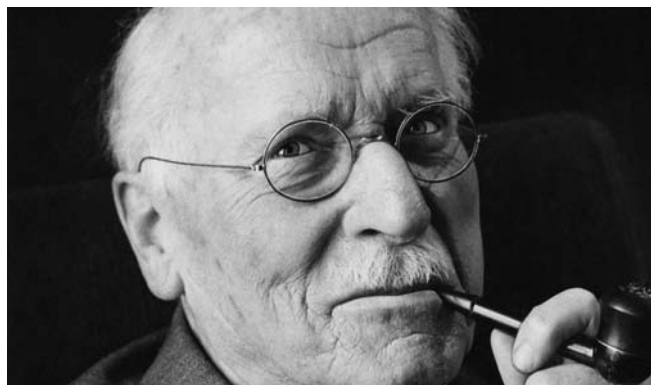
את המילה ”חיים” אפשר לדעתי להמיר ב”אמפתיה”, ב”כבוד” או ב”משמעות”.

אני חושב שלא אטעה אם אעז ואומר שיהיה קשה למצוא פסיכיאטר נוסף שכתב דבר מה דומה על עצמו. הדבר נכון לגבי אירועים נוספים שמתרחשים במהלך מסע ארבעת הלילות בספר האדום. באחד מהם ”מאשפז” יונג את עצמו בבית חולים פסיכיאטרי לאחר שהוא פוגש בנביא יחזקאל ומדבר עם נשמות המתים בדרך להתפלל בירושלים.

**”נפשי דיברה אלי בלחישה, בדחיפות והזהירה אותי: מילים, מילים אל תשתמש בכל כך הרבה מילים. היה שקט והקשב. האם זיהית את שיגעונך? האם אתה מודה בו? האם זיהית שכל מהותך מבוססת בשיגעון? והאם תוכל להתייחד עמו? רצית להיות מסוגל לקבל הכול, אז קבל גם את שיגעונך. הנח לאור של שיגעונך לזרוח לפתע עליך. אין ללעוג לשיגעון או לפחד מפניו, יש להעניק לו חיים”**

הפרופסור לפסיכיאטריה המאשפז את יונג הוא התגלמות אטימותה של הפסיכיאטריה הביולוגית והפנומנולוגית למשמעות הייחודית והאינדיבידואלית של תוכני המצב

שם המאמר לקוח מהפרק השישה עשר, ”הלילה השלישי”, של ”הספר האדום”, שאותו כתב וגם צייר יונג במאמץ ובאומץ רב במהלך 16 שנים החל מ-1914 לערך ועד ל-1930. אולם רק כשמונים שנה מאוחר יותר, ב-2009, ראה הספר אור לראשונה בעריכתו ובתרגומו לאנגלית של פרופסור סונו סדמאשני. יונג עצמו מודה באפילו לוספר (Jung, 2009) ש”לקורא השטחי זה ייראה כשיגעון”, ומוסיף ”הייתי משתגע אילולא הצלחתי להכיל את עוצמתן של החוויות המקוריות”. נוהגים להכתיר תקופה זו בחייו של יונג כ”עימות עם הלא מודע” (ומעניין שעימות ועמית בעברית נובעים מאותו השורש). ”במהלך ניסיונותיו” כותב סדמאשני, ”יונג מפתח טכניקה שמסייעת לו ”לרדת לעומק תהליכו הפנימיים”, ”לתרגם רגשות לדימויים ולמראות” ו”לאחוז בדמיונות מסעירים הרוחשים מתחת לפני השטח”. מאוחר יותר יונג יקרא לשיטה זו ”דמיון פעיל” (Active Imagination). בעזרת הדמיון הפעיל פוגש יונג במסע הלילי שלו תחילה בספרן אינטלקטואלי קר ואנליטי המזלזל בנטייתו הדתיות, ובהמשך, במטבח, במשרתת המקבלת בחום את סקרנותו הדתית. יונג עובר שם חוויה שתיראה לכל פסיכיאטר מתחיל כפסיכזה המלווה בהזיות ראייה ושמיעה. בפתח ”הלילה השלישי” משוחח יונג עם נפשו:



”נפשי דיברה אלי בלחישה, בדחיפות והזהירה אותי: מילים, מילים אל תשתמש בכל כך הרבה מילים. היה

ד”ר יורם אינספקטור למד רפואה באוניברסיטת בן גוריון ותל אביב והתמחה בפסיכיאטריה במרכז לבריאות הנפש ”שלוותה” בהוד השרון. הוא פסיכותרפיסט ואנליטיקאי יונגיאני, חבר בחברה היונגיאנית הישראלית החדשה ובאגודה הבינלאומית לפסיכולוגיה אנליטית. ד”ר אינספקטור מלמד ”פסיכופתולוגיה בראי יונגיאני” בתוכנית לפסיכותרפיה באוריינטציה יונגיאנית בסמינר הקיבוצים ובמכללת אורנים. היה מנהלו הרפואי של מרכז ”נופית” לטיפול בהפרעות אכילה בהוד השרון ובשנים האחרונות הוא מנהל את היחידה לפסיכולוגיה רפואית בבית החולים סנט מרקס בלונדון המתמחה במתן תמיכה נפשית ופסיכותרפיה לסובלים מהפרעות ומחלות של מערכת העיכול.



הפסיכואנליטי. הוא ממנהר לאבחן ביהירות ובביטחון רב את מצבו של יונג האוחז בידו את הספר של התאולוג תומאס א-קמפיס (1471-1380) "החיקוי של ישו" כמי שסובל מ"סוג של שיגעון דתי, פרנויה דתית". הוא שואל את יונג "האם אתה שומע קולות?" "בוודאי", משיב לו יונג, "האם הקולות עוקבים אחרך?" שואל הפרופסור, ויונג מתקנו ואומר, "הו לא, אני הולך בעקבותיהם" (Jung, 2009).

יונג מתיידד עם הקולות. נשמע משוגע? לא כל כך, אחרי שקוראים את המאמר שפרסם בשנה שעברה אחד המומחים הנוודים בעולם לסכיזופרניה, פרופסור ג'וליאן לפ, בעיתון המדעי "פסיכוז" (Leff, 2014). במאמרו הוא כותב:

"פיתחנו טיפול חדש המבוסס על תוכנת מחשב שבו המטופל יכול ליצור המחשה של הזהות האנושית או הלא אנושית שרודפת אותו. המטפל מעודד את המטופל ליצור דו שיח עם הזהות הזו". בהמשך לפ מצטט את מחקרם של David ו-Nayani מ-1996 שגילו שמטופלים שיכולים להתיידד וליצור דיאלוג עם הקולות שהם שומעים, מרגישים יותר בשליטה ופחות חשים את חוסר האונים שהוא לדבריהם ההיבט הקשה מנשוא עבורם בחוויה ההזייתית, הפסיכואנליטית. יונג (ראו את הדברים שכתב בספר האדום) היה כמובן מסכים לכך. הוא ידע - חווה! - דרך מטופליו את מה שכתב עליו.

יונג היה פסיכואנליט מן השורה, מעוגן היטב במציאות הקלינית של העבודה היומיומית עם חולים פסיכואנליטיים, ולמרות כל מחקריו המדעיים (בהם מבחן האסוציאציות המפורסם), פריד, שהיה נורולוג בהכשרתו (לא פסיכואנליט), טען ללא היסוס רב שיונג עומד להטביע הפסיכואנליזה "בבוץ של תורות הנסתר". ד"ר ויניקוט אבחן את יונג כמי שסבל מ"מסכיזופרניה של ילדות" (Winnicott, 1964). זו אבחנה שגויה לדעתי וגם לדעת האנליטיקאי היונגיאני דונאלד קלשד שבחן לעומק הנחה זו בספרו טראומה והנשמה (Kalsched, 2013).

הם לא לבד. פסיכואנליטיקאים פרוידיאנים ופוסט פרוידיאנים עדיין ששים להצטרף לפרופסור הדמיוני בספר האדום ולהשמיץ את יונג כמי שסבל מסוג של שיגעון דתי. בספר הלימוד הפסיכואנליטי האנגלי Psychiatry Core (Stern, 2000) קובע הפסיכואנליט האנגלי ג'וליאן שטרן, ללא כל מראה מקום, ש"דחייתו העמוקה של יונג את חשיבותן של החוויות האנושיות היומיומיות והסיבתיות הרגילה גרמה לו לחפש את ביטוי הלא מודע הקולקטיבי בתחומים שכיום מקובל לראות בהם תורות נסתר אזוטיות או מיסטיות כגון אלכימיה וצלחות מעופפות וכיוצא בזה...". ד"ר ראובן פיין, מנהל המרכז הניו יורקי להכשרה פסיכואנליטית, מצטרף למקהלת הבוז וההתנשאות ומכריז בספרו "ההיסטוריה של הפסיכואנליזה" (Fine, 1977) לא פחות מאשר ש"יונג התעניין בעיקר בידע עצמי ולא באנשים חולים", ומוסיף ואומר ש"לשיטת הטיפול של יונג אין כל ערך וצריך לסווג את יונג כפילוסוף דתי ולא כפסיכואנליטיקאי". עוד הוא אומר ש"אלמלא פריד, יונג היה נשכח ונעלם בהיסטוריה כמו כל המיסטיקאים והאלכימאים שהעריך".

לא אתפלא אם שני האחרונים לא טרחו כלל להתעמק בכתביו של יונג, וספק רב אם קראו את המאמר של יונג: "התכנים של הפסיכואנליזה" (Jung, 1908), המבוסס על עבודתו הקלינית כפסיכואנליט צעיר בבית החולים הפסיכואטרי הנודע "בורגהולדלי" בציריך, שנוהל באותה עת על ידי פרופסור יוג'ין בלוילר (הפסיכואנליט שטבע לראשונה את המונח סכיזופרניה לתיאור המחלה הפסיכואנליטית הקשה שנקראה קודם לכן דמנציה מוקדמת, Dementia Praecox). המאמר נחתם במשפט הבא: **"אפילו שלא רק שניתן להבינו, הן חלק בלתי נפרד מהיות בן אנוש. בשיגעון איננו מגלים דבר מה חדש או לא ידוע. אנו מתבוננים אל תוך הליבה של הווייתנו, מרקם הבעיות החיוניות שכולנו עסוקים בהן".** שוב, גם כאן, יונג מתייחס לשיגעון כאל דבר מה חי שיש להעניק לו כבוד ומשמעות. אני תמיד מתרגש מחדש לקרוא את המאמר הזה, ובמיוחד נוגע ללבי סיפורה של הטבחית שעקרה את שיניה. כך כותב יונג את תיאור המקרה:

"טבחית חרוצה, בת 32, ללא היסטוריה פסיכואטריה במשפחתה, שלא סבלה מאיזו הפרעה נפשית או התנהגותית בעברה, הכירה לאחרונה איש צעיר שהציע לה נישואין. מאז נצפו כל מיני מוזרויות בהתנהגותה. היא החלה לומר לעתים תכופות שהבחור למעשה לא מחבב אותה, החלה להתבודד ולסבול משינויים במצב הרוח. יום אחד היא עיטרה את הכובע שהיא נוהגת לחבוש לכנסייה ביום ראשון בנוצות בצבע ירוק ואדום בוהק, ובפעם אחרת חבשה משקפי מצבט בעת שטיילה עם ארוסה. יום אחד, הרעיון שדבר מה אינו כשורה עם השיניים שלה לפתע החל להטרידה ללא הרף והיא החליטה לעקור אותן ולהחליף ללא צורך את שיניה הבריאות בשיניים תותבות. היא הצליחה לשכנע רופא שיניים לבצע את הניתוח תחת הרדמה. למחרת בלילה סבלה מהתקף חרדה קשה. היא החלה לבכות ולהיאנח ולומר שהיא מקוללת לנצח, שהיא חטאה חטא שלא יכופר: אסור היה לה לעקור את שיניה. היא ביקשה שיתפללו עבור נפשה כדי שאלוהים יסלח לה על חטאה. כל ניסיונות חבריה לשכנעה שהיא לא חטאה עלו בתוהו. היא המשיכה לסבול מהתקפי חרדה קשים שהביאו לאשפוז".

כשיונג בודק אותה לראשונה בבית החולים היא חוזרת שוב ושוב על המשפט: "אסור היה לי לעקור את שיניי, זה חטא נורא ואלוהים לא יסלח לי לעולם". יונג כותב שהיא נראתה אחוזת טירוף והתקפי החרדה שלה נמשכו ללא הרף במשך חודשים ספורים.

יונג שואל את עצמו: "מה הם כל הסימפטומים האבסורדיים הללו? הנוצות בכובע? משקפי המצבט? התקפי החרדה? מדוע הופיעה מחשבת השווא שעקירת שיניים היא חטא שלא יכופר? הדבר אינו ברור!" יונג מהרהר בינו לבין עצמו כיצד הפסיכואנליט הממוקד באנטומיה ובפיזיולוגיה של המוח יתייחס למקרה:



הדברים הללו הדהדו בי כשנתבקשתי לפני כעשר שנים להשתתף בישיבה של צוות רפואי רב מקצועי שדן במקרה של חולה בסכיזופרניה פרנואידית שלא הגיב לכל טיפול תרופתי בבית החולים הפסיכיאטרי הנודע "בית לחם" בדרום לונדון (שבו אושפז בעבר הרחוק הצייר יוצא הדופן ריצ'רד דאד שרצח את אביו בעקבות הזיית קול שבה שמע אל מצרי פוקד עליו לעשות זאת). פגשתי את החולה לחצי שעה לפני שנכנסנו למשרדו של מנהל המחלקה. הוא מיד סיפר לי שיש "חוצנים, אנשים מכוכב אחר שמונעים מנשים שנמשכות אליו להיות עמו". חשבת בלבי שזו הגנה יעילה כנגד דחייה ששומרת עליו מפני הכאב הבלתי נמנע המתלווה לא אחת ליחסים אינטימיים עם בן המין השני. נכנסו לישיבה. הפרופסור, שם דבר בטיפול בסכיזופרניה, אמר שהוא מרוצה ממצבו של החולה ושהם מצליחים "לנהל" את המקרה ביתר קלות בעזרת תרופה אנטי פסיכוטית חדשה שנקראת Amisulpride. לפתע החולה אמר בקול ברור וחד "אני לא מוכן יותר ליטול את התרופה הזו". כל הצוות השתק במבוכה, אבל אף אחד מהם לא שאל אותו מדוע. אז אני פניתי אליו ואמרת: "האם תוכל לשתף אותנו בסיבה שלך לא להיעזר יותר בתרופה הזו?" "ברצון", אמר החולה והוסיף, "השם שלה הוא צופן שגורם לי נזק". ביקשתי הבהרה נוספת והוא הסביר בנימוס: "בראשית שמה של התרופה נמצאת המילה AMI שפירושה חבר בצרפתית, ולכן כשאני בולע את התרופה היא הופכת אותי ליותר מדי חברותי".

**אין לי ספק שיהיו פסיכיאטרים לא מעטים שיתייחסו בציניות לדברים שכתב יונג בספר האדום ובמאמרו מ-1908. גם לי אין אשליות בעלות נופך רומנטי בקשר לסכיזופרניה [...]**  
**ב-25 השנים האחרונות שבהן זכיתי לנסות ולהקל על סבלם של חולים רבים שסבלו ממצבים פסיכוטיים הייתי עד להרס שמחלות אלו מחוללות, ועם זאת ואף על פי כן המסר של יונג חשוב מאי פעם. דווקא ב"עידן המוח", שבו אנו ממשיכים לגלות עוד ועוד עובדות מדהימות על פעילותו ועל רשתות העצבים והקולטנים המתוחכמים**

לבי נצבט לנוכח הכאב שבקריסת החשיבה הסמלית שהיא אחד מנזקיה האכזריים של הסכיזופרניה, אך הוא התרחב כשהצלחתי להבין ולהרגיש את האדם שמאחורי המחלה, העסוק כמו שיונג כתב בבעיות האנושיות הבסיסיות שכולנו מכירים היטב על בשרינו - הכמיהה והחשש מקרבה וממרחק גם יחד. "אתה יודע שזו אמונה טפלה", מיהר ואמר לו אחד הפסיכולוגים, ואני מיהרתי

"מקרה טיפוסי לסכיזופרניה, מה שאינו נחשב לחטא עבור האדם הנורמלי נחשב לחטא עבור האדם הלוקה בשיגעון... איפה שהוא במוח יצאו מספר תאים מאיזון ויצרו רעיונות לא הגיוניים, חסרי פשר, ללא כל משמעות פסיכולוגית". יונג, שמסרב אינטואיטיבית לאמץ גישה חד ממדית זו, ממשיך להתעניין בטבחית המשונה ו"יד הגורל מסייעת" (כך הוא כותב) להסיר את הלוט מעל התעלומה: "כמעט שהיה הכרח להיכנע לתיאוריה הביולוגית", אומר יונג, אילו לא התגלה במקרה בתיאור עברה בגיליון קבלתה לבית החולים שלפני שנים. כשהייתה עוד נערה נולד לה ילד "לא חוקי" ממאהב שנשט אותה. היא לא הייתה מסוגלת להתמודד עם הבושה והתינוק נמסר בחשאי למשפחה מאמצת בכפר מרוחק. איש לא ידע על כך. אלא שכך מבין יונג את מה שקרה לטבחית לאור העובדות החדשות:

"כשהתארסה החלה להתענות בשאלה - מה יאמר בעלה לעתיד אם יגלה את עברה? לכן ניסתה לדחות את הנישואין, הפכה יותר ויותר מודאגת ובהמשך הופיעו כל התנהגויותיה המוזרות. כדי לנסות ולהבין אותן עלינו להרגיש את דרכנו אל הנפש התמימה: אם עלינו לגלות סוד מכאיב לאדם אהוב, בדרך כלל ננסה לחזק את אהבתו אלינו לפני כן בכדי לנסות ולוודא שיסלח לנו. ננסה להראות שאנחנו שווים ושיש לנו ערך. הטבחית ניסתה לעשות זאת על ידי קישוט עצמה בנוצות ירוקות ואדומות יפות ומיוחדות, משקפי המצבט שיוו לה ארשת חשיבות, והיא ניסתה שיהיו לה שיניים יפות יותר, על ידי החלפתן בשיניים תותבות 'מושלמות'; אבל לאחר הניתוח, כשהיא נמצאת במצב גופני ונפשי פגיע, החרדה שארוסה עלול למרות כל זאת לעזוב אותה אם ישמע על חייה הקודמים הציפה אותה. כפי שלא הייתה מסוגלת להודות במה שאירע בעברה במשך שנים כך היה גם כעת והיא התיקה את מודעותה אל עבר השיניים שנעקרו. ידוע לכול שכשאנו לא מסוגלים להודות בחטא כבד אנו מנסים להתוודות על חטא חמור פחות קודם לכן, בתקווה שיניחו לנו ונזכה שיסלחו לנו על דבר מה אחד לפחות.

נפשה השברירית והרגישה לא הייתה מסוגלת לשאת את כובד הדילמה וקרסה תחת עוצמת רגשותיה וחרדותיה. כך ניתן להבין את מחלת הנפש שלה מבחינה פסיכולוגית. סדרת ההתרחשויות שנראו קודם לכן כ'אבסורדיות' או 'מגוכחות' לפתע זוכות למשמעות. אנו מבינים את ההיגיון של השיגעון, וחולה הנפש הופך אנושי יותר עבורנו. הוא אדם כמונו, המתמודד עם בעיות אנושיות שכיחות, לא רק מכונה מוחית שהתקלקלה.

חוכמת האקדמיה והמדע גרסה שהוא אינו מסוגל לבטא דבר בעל משמעות מלבד הסימפטומים המשונים של תאי מוחו שפעילותם הופרעה, אבל אם נמצא דרך אל סודותיהם האנושיים של מטופלינו, נגלה שהשיגעון הוא בפשטות תגובה לא שכיחה לבעיות הרגשיות שאינן בשום אופן זרות לנו".



לנסות ולתקן ואמרת: "חשוב לדבר על הפחד מחברות..."  
והוא הביט בי בהבנה והנהן בראשו.

## חשוב לזכור שהאדם הוא יותר מסכום חלקיו ונפשו זקוקה למשמעות כמים חיים. חשוב לשמור על צניעות ויראה מול הנפש ולקבל את מסתוריותה

אין לי ספק שיהיו פסיכיאטרים לא מעטים שיתייחסו בצניעות לדברים שכתב יונג בספר האדום ובמאמרו מ-1908. גם לי אין אשליות בעלות נופך רומנטי בקשר לסכיזופרניה (וגם ליונג לא היו, לדעתי). ב-25 השנים האחרונות שבהן זכיתי לנסות ולהקל על סבלם של חולים רבים שסבלו ממצבים פסיכויטיים הייתי עד להרס שמחלות אלו מחוללות, ועם זאת ואף על פי כן המסר של יונג חשוב מאי פעם. דווקא ב"עידן המוח", שבו אנו ממשיכים לגלות עוד ועוד עובדות מדהימות על פעילותו ועל רשתות העצבים והקולטנים המתוחכמים של הסינפסות שלו, עובדות שתרמו ויתרמו רבות לתהליך הריפוי של החולים במחלות הפסיכיאטריות השונות, חשוב לזכור שהאדם הוא יותר מסכום חלקיו ונפשו זקוקה למשמעות כמים חיים. חשוב לשמור על צניעות ויראה מול הנפש ולקבל את מסתוריותה. חשוב לכן לקרוא שוב את הדברים שכתב יונג לפני יותר ממאה שנים בפתח מאמרו "התכנים של הפסיכודה", דברים שהיו יכולים להיכתב היום:

"הפסיכיאטריה היא ילד חורג לרפואה... הפסיכיאטריה, האומנות של ריפוי הנפש, עדיין עומדת בפתח הדלת ומנסה לשווא להתקבל כשווה בין שווים ולקבל הכרה כמדע. אנו יודעים מזה זמן רב שאנו עוסקים באיבר מסוים - במוח, אבל רק מעבר למוח, מעבר לחומר ולאנטומיה אנו נוגעים במה שחשוב לנו - הנפש, שעדיין כה קשה להגדירה ולהסבירה... בפסיכיאטריה המודרנית לא מקבלים את הנפש בכבוד, למרות ההתקדמות העצומה שחלה בהבנת האנטומיה של המוח, איננו יודעים דבר על הנפש, אולי אפילו פחות ממה שידענו בזמנים קדומים. הפסיכיאטריה המודרנית מתנהגת כמו משהו שמנסה להבין את משמעותו של בניין מסוים על ידי ניתוח המינרלים שמהם מורכבות הלבנים שמן נבנה".

בעידן שבו משגשגות ומתרבות כפטריות לאחר הגשם אבחנות פסיכיאטריות חדשות המבוססות על ה"תנ"ך הסאטיסטי החדש" DSM-5 (אני ממליץ בחום לקרוא את ספרו החשוב של הפסיכיאטר ד"ר אלן פרנסיס "להציל את הנורמאליות", המרד של מי שהיה בצוות ההיגוי של ה-Diagnostical Statistical Manual כנגד האבחון הפסיכיאטרי, תעשיית התרופות והפתולוגיזציה של חיי היום יום) (Frances, 2013), חשוב להיזכר במה שכתב יונג ב-1937 במאמרו "המצייאות של הפסיכותרפיה השימושית":

"ככלל האבחנה לא חשובה כל כך כיוון שהצרכים והקשיים של הטיפול קשורים לגורמים אחרים מאלה של הבעיות בדיוק האבחנתי. כיוון שיש רק הפרעות אינדיבידואליות מהלכן כמעט תמיד אינו טיפוס".

### מקורות:

1. Fine, R. (1977). The History of Psychoanalysis. New Expanded Edition, Continuum, NewYork; 85-87.
2. Frances, A. (2013). Saving Normal, an insider revolt against out-of-control psychiatric diagnosis, DSM-5, big pharma, and the medicalization of ordinary life. M.D Chair of the DSM-IV Task Force, William Morrow.
3. Jung, C.G. (1908). The Content of the Psychoses, The Psychogenesis of Mental Disease, The Collected Works of C.G.Jung, Volume 3, Rutledge & Kegan Paul 155-178.
4. Jung, .C.G (2009). The Red Book, Liver Novus A reader's Edition, Edited and with an Introduction by Sonu Shamdasani, Philemon Series. 333-361, 555.
5. Kalsched, D.(2013). Trauma and the Soul, A psycho-spiritual approach to human development and its interruption, Routledge, 267-281.
6. Leff, J. (2014 Jun). Avatar therapy for persecutory hallucinations: What is it and how does it work? Psychosis, 6(2): 166-176.
7. Stern, J. (2000). Core Psychiatry, Saunders, 563.
8. Winnicott, D.W. (1964/1989) "Review of Memories, Dreams, Reflections" in Psychoanalytic Explorations, Cambridge, MA: Harvard University Press,482-492.

